

спрямованої на різноманітні соціальні групи суспільства, а також зміцнення солідарності всередині добровольчого руху.

Література

1. Борисенко М.І. Волонтерська діяльність як одна із форм благодійництва. *«Молодий вчений»*. № 6 (21). Ч. 3. 2015. С.102-104.
2. Дідух І. Волонтерська діяльність як засіб для самореалізації та самовизначення особистості. *Освітній простір України*. 2017. Вип. 10. С. 115-120.
3. Мохорєва, О. М., Горошко, М. О. Волонтерство як соціальний феномен. *Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психол. форуму (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.)*. Харків : ХНУВС, 2022. С. 79-81.
4. Погрібна В. Л. Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. № 4. С. 185-196.

НЕВЕРБАЛЬНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ КУЛЬТУРІ ВИКЛАДАЧА

Ілля БОБРОВ

студент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Вікторія ЧЕПУРНА

канд. пед. наук, доцент кафедри філософії та

педагогіки професійної підготовки

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Спілкування є складним, багатоплановим процесом, у якому, крім слів, для обміну інформацією використовуються різноманітні засоби — постава

тіла, жести, міміка, інтонація, погляд. Впливають на нього просторове розміщення партнерів, навіть їхні манери одягатися тощо. Усі ці засоби передавання інформації належать до невербальної комунікації.

Невербальна комунікація — процес взаємного обміну інформацією шляхом використання для передавання повідомлень невербальних (немовних) засобів комунікації.

Соціально і психофізіологічно вмотивоване використання невербальних засобів комунікації виражає загальнокультурний досвід, індивідуальні особливості особистості, оптимізує передавання, сприймання й розуміння інформації. Використовувані у невербальній комунікації засоби мають: індивідуальний характер, залежать від індивідуально-психологічних особливостей, соціального середовища, національної належності особистості, дотримання норм етикету, віку, типу темпераменту людини.

До засобів невербальної комунікації належать:

1. Мова тіла:

а) статична експресія — фізіогноміка (експресія обличчя і фігури будовою тіла); арт-ефекти (прикраси, манера одягатися, зачіска, косметика); запахи (природні, штучні);

б) динамічна експресія — текесика (дотики, потиски рук, поплескування);

просодика (тембр, висота, гучність, темп мовлення, особливості наголошування, акцент голосу); екстралінгвістика (паузи, покашлювання, сміх, позіхання, плач);

кінесика (комунікативно значущі рухи: міміка, жести, пантоміміка, постава, поза, хода. Контакт очей: спрямованість, частота контакту, тривалість);

авербальні дії (дії з предметами, тілесні рухи — почісування, потирання рук).

2. Міжособистісний простір: дистанція; взаємне розміщення під час спілкування.

3. Часові характеристики: тривалість спілкування; пунктуальність партнерів; своєчасність дій.

Не всі ці засоби рівнозначні, проте кожен з них легко прочитується учнями, підсилює або нейтралізує враження від слів і дій педагога. У професійно-педагогічній комунікації важливо вміти цілеспрямовано паралельно використовувати вербальні і невербальні засоби. Завдяки цьому забезпечується адекватне передавання, сприйняття й усвідомлення інформації, розкриття особистості мовця і слухача.

Невербальний канал комунікації наділений специфічними способами кодування (передавання) і декодування (сприйняття) інформації. Функціональна незалежність невербального компонента пов'язана з функціональною асиметрією головного мозку у процесі сприйняття мови і в механізмах її породження. Але за всієї незалежності вербальний і невербальний компоненти діють під час комунікації комплексно.

Педагог, самовизначаючись щодо можливостей кодування невербальної поведінки, має визнавати унікальність невербальної мови, наявність суперечностей між невербальним виразом і його психологічним змістом, змінюваність засобів невербального спілкування. Якість інформації залежить від умінь людини адекватно виражати свої переживання, сформованості навичок кодування різних підструктур невербальної поведінки, професійної установки на неї, як специфічну знакову систему. За такого трактування невербального коду та його інтерпретації більшість компонентів невербальної поведінки особистості, невербальних інтеракцій, їх опис можуть стати базою для навчання кодування-інтерпретації внаслідок ставлення до них як до кодів-патернів (усталених зразків поведінки), психологічне значення яких змінюється відповідно до зміни співвідношення рухів, їх спрямованості, інтенсивності вираження, місця у системі цілісної невербальної поведінки особистості.

Оволодінню майстерністю кодування-інтерпретації невербальної поведінки має передувати бачення її як найважливішого джерела інформації

про внутрішній світ особистості, що розкриває підсвідомі, неконтрольовані її сторони. Не менш важлива довіра до невербальної поведінки, як до поліфункціональної системи спілкування, що надає різноманітну інформацію про особистість, групу; ставлення до інтерпретації невербальної поведінки, як до творчого мисленнєвого процесу, орієнтованого на виявлення і реконструкцію не завжди очевидних психологічних і соціально-психологічних його значень, на встановлення зв'язків між ним і соціально-психологічними характеристиками особистості та групи тощо. Тому до кодування-інтерпретації невербальної поведінки необхідно ставитись, як до складної комунікативної роботи.

Основними засобами невербальної комунікації вчителя є: зовнішній вигляд, пантоміміка, екстралінгвістичні та просодичні засоби, міміка, контакт очей (візуальний контакт), міжособистісний простір.

У процесі комунікації вчитель і учень взаємодіють як рівноправні партнери. Цілеспрямовано спостерігаючи за зовнішнім виглядом учнів, їхньою поведінкою, поставою, ходом, позами, жестами, голосом і виразом обличчя, вчитель отримує різну інформацію про них, що дає йому змогу оптимізувати свої педагогічні дії для досягнення потрібного результату.

Сукупність мімічних і пантомімічних проявів, що сигналізують про стани смутку, гніву, радості, страху тощо, відіграють інформаційну, регулятивну роль. Структуру сигналу утворюють сталі або варіативні ознаки різних модальностей.

Найважливішим джерелом інформації для вчителя є міміка, яка відображає стан, настрій учня; дає змогу зрозуміти його ставлення до вчителя, обговорюваного питання, комунікативної ситуації до себе (привітність, відчуження, вдячність, незадоволення).

Більшість учителів у процесі комунікації концентрує увагу на обличчях учнів, де розміщені найважливіші джерела інформації. Скорочення м'язів обличчя змінюють його вираз, сигналізуючи про внутрішній стан особистості (подив — підняті брови, опущені вниз кінчики губ, відкритий рот; страх —

підняті й зведені над переніссям брови, широко відкриті очі, куточки губ опущені, дещо відведені назад, губи розтягнуті в сторони, відкритий рот; гнів — брови опущені, ніс зморщений, нижня губа випнута або піднята і зімкнута з верхньою губою; сум — брови зведені, очі погаслі, куточки губ злегка опущені; щастя — очі спокійні, куточки губ підняті й відведені назад).

Таким чином, пізнання вчителем суб'єктів комунікації потребує володіння професійно-педагогічною увагою, яка полягає в спрямованості й зосередженості на певних об'єктах. Також важливо вміти цілеспрямовано паралельно використовувати вербальні і невербальні засоби. Завдяки цьому забезпечується адекватне передавання, сприйняття й усвідомлення інформації, розкриття особистості мовця і слухача.

Література

1. <https://studfile.net>
2. <https://pedagogy.lnu.edu.ua>
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Зигмунд Фройд Психологія спільнот і аналіз людського «Я»., Книга., Видавництво: Андронум., 2021 рік.
6. Дейл Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей»., Книга., Видавництво: КМ-БУКС., 2020 рік.
7. Джеймс Борг «Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування»., Книга., Видавництво: Фабула., 2019 рік.
8. Роберт Чалдині «Психологія впливу»., Книга., Видавництво: Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля"., 2020 рік.
9. Ларі Кінг «Як розмовляти будь-де будь-коли і будь з ким»., Книга., Видавництво: Моноліт-Bizz., 2019 рік.
10. Марк Гоулстон а «Я чую вас наскрізь»., Книга., Видавництво: Моноліт-Bizz., 2019 рік.